

ANNELERİN ÇOCUKLARINA YÖNELİK İHMAL VE İSTİSMAR DAVRANIŞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Berna ÇALGI
İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa
berna.calgi@istanbul.edu.tr,
0000-0001-6796-7708

Reyhan SAYDAM
İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa
rsaydam@istanbul.edu.tr,
0000-0002-7464-8286

ÖZ

Çocuk ihmal ve istismarı birçok farklı disiplini ilgilendiren evrensel bir sorundur. Günümüzde çocuğa karşı şiddet, ihmal ve istismarı önlemek için oluşturulan ulusal ve uluslararası düzeydeki yasalara, yasaklara ve cezai yaptırımlara rağmen dünyanın hemen her yerinde çocuklar şiddet, ihmal ve istismar ile karşılaşmaktadır. Bu çalışmada çocuk ihmal ve istismarının anne odaklı araştırılmasında, yeni doğan bebeğin bakımında bir yetişkinin gözetimine ve ilgisine bağımlı olarak yaşaması ve bu bakım veren kişinin genelde anne olması kabulünden yola çıkılmış ve annelerin çocuklarına yönelik ihmal ve istismar davranışını incelemeyi amaçlanmıştır. İstanbul Gaziosmanpaşa bölgesinde bulunan bir kamu hastanesine başvuran ve 0-11 yaş arası çocuğu olan anneler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada çocuğa yönelik bir ihmal durumunun varlığının diğer olası ihmal durumları için gösterge olabileceği görülmüştür. Annelerin en çok ihmal davranışı uyguladıkları husus ise %60'lık oran ile çocukların günde 2 saatten fazla TV izliyor olmasıdır. Ayrıca annelerin çocuklarına en çok sırasıyla düşük düzey duygusal şiddet ve düşük düzey fiziksel şiddet uyguladığı ve annelerin şiddet deneyimi ve şiddet tanıklıkları ile duygusal ve fiziksel şiddet uygulamaları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Çocuk İhmali, Çocuk İstismarı, Şiddet, Sosyal Hizmet*

¹ Bu çalışma, “Annelerin Çocuklarına Yönelik İhmal ve İstismar Davranışı: İstanbul Gaziosmanpaşa Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği” isimli yüksek lisans tez çalışmasının gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

Geliş Tarihi: 20.04.2020, Kabul Tarihi: 22.06.2020, DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.2009.002/iaud_v12i3005

Araştırma Makalesi-Bu makale Turnitin programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi

A RESEARCH ON NEGLECT AND ABUSE OF MOTHERS TO THEIR CHILDREN

ABSTRACT

Child neglect and abuse is a universal problem that concerns many different disciplines. Today, despite national and international laws, prohibitions, and criminal sanctions to prevent violence, neglect, and abuse against children, children are faced with violence, neglect, and abuse almost everywhere in the world. In this study, it was aimed to investigate the neglect and abuse behavior of the mothers towards their children in the mother-centered investigation of child neglect and abuse. The study was conducted on mothers with children between 0-11 years of age and applied to a public hospital in Gaziosmanpaşa, Istanbul. In the research, it is seen that the existence of a neglect situation for the child may be an indicator of the other possible neglect situations. The most neglected behavior of mothers is that 60% of children watch TV more than 2 hours a day. In addition, we found that mothers applied low level emotional violence and low-level physical violence mostly to their children and significant relationships between mothers' experience of violence and witnessing of violence and emotional and physical violence practices.

Keywords: *Child Neglect, Child Abuse, Violence, Social Work*

GİRİŞ

Çocuk ihmal ve istismarı birçok farklı disiplini -tıp, hukuk, psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji vb.- ilgilendiren evrensel bir sorundur. Çocuğa yönelik ihmal istismar davranışı toplumların çözülememiş süregelen bir sorunu olarak varlığını devam ettirmektedir. İhmal-istismar, çocuğun kendini en çok güvende hissetmesi gereken kurum olan ailede gerçekleştiğinde en yıkıcı unsura dönüşebilmektedir.

Günümüzde çocuğa karşı şiddet, ihmal ve istismarı önlemek için oluşturulan ulusal ve uluslararası düzeydeki yasalara, yasaklara ve cezai yaptırımlara rağmen dünyanın hemen her yerinde çocuklar şiddet, ihmal ve istismar ile karşılaşmaktadır (Bulut, 2010:1). Bu durum çocuklarda fiziksel ve ruhsal hasarlar bırakırken pek çoğunun yaşamını yitirmelerine de neden olmaktadır. Yaşamını yitirmeyen çocuklar ise hayat boyu hem kendi hem de aile yaşam kalitelerini olumsuz etkileyecek travmalar ile yaşamak ve bunlarla sürekli baş etme çabası içinde olmak zorunda bırakılmaktadır (Bulut, 2010:1).

Bu çalışmada çocuk ihmal ve istismarının anne odaklı araştırılmasında, yeni doğan bebeğin bakımında bir yetişkinin gözetimine ve ilgisine bağımlı olarak

yaşaması ve bu bakım veren kişinin genelde anne olması kabulünden yola çıkılmıştır. Bunun yanı sıra annenin çocuğa şiddet uygulamasında annenin kendi sosyal çevresindeki değişkenlerin etkileri de anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla evde eş ile olan ilişkilerin dinamiği, ev içi işlerde kadının eşinden algıladığı yardım destek sistemleri, annenin geçmiş ve şimdiki yaşamında maruz kaldığı ve / veya şahit olduğu şiddet olayları üzerinden ihmalin-istismarın oluşmasının nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırma dört ayrı bölüm olarak tasarlanmıştır. İlk olarak çocuk ihmal ve istismar kavramları, çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin modeller teorik olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde araştırmanın amacı, kapsamı, veri toplama aracı, kullanılan analiz yöntemi ve istatistiksel testleri içeren gereç ve yöntem bölümüne yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmaya ait temel bulgular yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise araştırmanın tartışma ve sonuç ile sonlandırılmıştır.

ÇOCUK İHMALİ VE İSTİSMARI KAVRAMLARI

Aile, çocuğun temel eğitimini sağlayan ve gelişimine en çok etki eden birincil kurumdur. Çocuğa yöneltilen olumlu-olumsuz davranışlar ve tutumlar çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde en önemli faktörlerdir. Bu davranışların olumsuz olanları genel anlamıyla aile tarafından çocuğun maruz bırakıldığı ihmal ve istismar davranışı olarak tanımlanmaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006: 24-39). Sağlıksız olarak tanımlanan davranış örüntülerinin nesillere aktarılıp sağlıksız toplumun oluşmasına engel olmak ve bu döngüde değişim yaratmak önemlidir. Bunun için öncelikli olarak aile içinde ebeveyn-çocuk ilişkisine odaklanmak gerekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (2002) tanımına göre ihmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır. Bu ihtiyaçlar sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartlarıdır. İhmal; çocuğun beslenme, giyinme, temizlenme ve korunma gibi bedensel ihtiyaçlarının (fiziksel ihmal) yanı sıra sevilme, şefkat ve ilgi görme gibi duygusal ihtiyaçlarının (duygusal ihmal) yeterince karşılanmadığı durumlarda ortaya çıkan bir olgudur Bu odakta ihmal ikiye ayrılmaktadır: Fiziksel ihmal ve duygusal ihmaldir (Öztürk, 2011: 21).

İhmalin nedenlerini inceleyen araştırmalara göre genel kanı, ihmalin daha çok toplumsal, ekonomik ve ekolojik nedenlerin yol açtığı bilinçsizlik, eğitimsizlik ve yoksulluktan kaynaklandığı yönündedir (Kozcu,1990: 384). Çocuklarda ihmalin ise iki şekilde belirti gösterdiği kabul edilmektedir. Bunlar dolaysız belirtiler ve dolaylı belirtilerdir. Temiz olmamaktan kaynaklanan pişikler, kirli

ve uygunsuz giyecekler, temizlik eksikliği, yetersiz beslenmeye bağlı solgun ve zayıf yapı dolaysız ihmal belirtileri; büyüme geriliği, gelişim noksanlığı ve davranış bozuklukları ise dolaylı belirtiler olarak gösterilmektedir (Polat, 2001: 342).

Literatürde çocuklara yönelik istismar ise üç alt boyut altında incelenmektedir. Bunlar fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismardır. Fiziksel istismar ise bir kaza durumu söz konusu olmaksızın çocukta yaralanma, berelenme, yanma, zehirlenme, kırık çıkık veya ölümlle sonuçlanabilecek her türlü kasıtlı erişkin davranışları olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2005: 133). Uzmanların ilk dikkatini çeken istismar türü genellikle fiziksel istismardır ve nesnel sonuçları açısından daha kolay belirlenmektedir. Klinik bulgular arasında çürükler, morarmalar, kırık ve çıkıklar ve baş travmaları fiziksel istismar sonucu sıkça meydana gelen hasarlardır (Ayan, 2010: 261).

İstismarın bir diğer boyutu ise duygusal istismardır. Duygusal istismar, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ebeveyn ve / veya bakım verenler tarafından çocuğa sürekli olarak, tekrarlayıcı ve uygunsuz bir biçimde karşılık verme ve tepki göstermedir ve aşağılama, küçük görme, görmezden gelme veya aldırma gibi çocuğun davranışsal, bilişsel, duygusal, fiziksel gelişimine zarar veren davranışları içermektedir (Oral ve İnanıcı, 2004: 51).

Çocuklara yönelik istismarın üçüncü boyutu ise cinsel istismardır. Cinsel istismar, çocukların yasal olarak erişkin kabul edildikleri yaştan önce, yetişkinler veya kendilerinden 5 yaş büyük bireyler tarafından herhangi bir cinsel aktiviteye zorlanmaları veya maruz bırakılmaları olarak tanımlanmaktadır (Alikaşifoğlu, 2007: 183-192). Günçe ise cinsel istismara konu olan olguları üç grupta toplayarak çocuğa yönelik cinsel istismarı içerik açısından daha detaylı bir şekilde sunmaktadır. Bunlar, dokunma olmaksızın yapılan istismar, dokunmanın yer aldığı cinsel istismar ve şiddet kullanarak yapılan cinsel istismar olarak sıralanmıştır (Günçe, 1991: 125).

ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİNE İLİŞKİN MODELLER

Çocuk istismarı ve ihmalinin etiyojisini anlamak üzere farklı kuramlar geliştirilmiştir. Literatürde çocuk istismarı ve ihmali açıklamaya çalışan kuramlar gelişimsel dönemlerine göre genellikle üç gruba ayrılmaktadır. 1960'lardaki ilk kuramlar psikolojik, 1970'lerdeki kuramlar sosyolojik ve 1980'lerden itibaren ortaya atılan kuramlar sosyal psikolojik ve ekolojik kuramlar olarak adlandırılmaktadır (Ammerman ve Hersen, 1990; Hutchison, 1990; Scannapieco ve Connell-Carrick, 2005; Akt.: Irmak, 2008: 20).

Psikiyatrik Model; 1960'ların başından 1970'lere uzanan zamanda çocuk istismarı ve ihmalinin bilim temelinde nedenselliğinin oluşturulmasında psikiyatrik modeller geliştirilmiştir. Psikiyatrik model, çocuğu en fazla istismar ettiği tespit edilen ebeveynlerin kişilik özelliklerinin ve eşler arası ilişkilerin incelenmesinden hareketle aile içinde çocuk istismarını ve ihmali açıklamaya yönelik geliştirilmiş bir modeldir (Ayan, 2010: 140).

Psikiyatrik modele göre her istismar uygulayan kişi hastadır ve bu hastalığın olduğuna dair klinik bir tanı -şizofren, manik depresif vb.- alması gereklidir. Bu konuyu ilk kez bilimsel bir yayımla duyuran Kempe ve arkadaşları da bu görüşü savunmuşlardır (Buchanan, 1996 ve Giovannoni, 1991; Akt.: Irmak, 2008). Ancak yapılan klinik gözlem ve incelemeler, çocuklarını istismar ettiği tespit edilen ebeveynlerin sadece %10'unun bazı ruhsal sorunları olduğunu ortaya koymuştur (Parke ve Collmer, 1975, 170; Akt.: Ayan, 2010: 140).

Psikiyatrik model, ebeveyn ilişkilerinde şiddet uygulayan anne babanın kendi ilişkilerinin de sorunlu olduğu, aile içi bağların zayıf olduğu, eşler arası sürekli kavga ve eşler arası şiddetin varlığının çocuğa yönelik istismar davranışının ortaya çıkmasındaki nedenlerden olduğunu işaret etmektedir (Polat, 2001: 367).

Sosyolojik Model; Sosyolojik teoriler, şiddetin kaynağını doğrudan çevresel ve sosyo-kültürel faktörlerde arar ve böylece psikolojik nitelikli teorilerden ayrılır. Sosyolojik modeller, çocuk istismarı ve ihmali, sosyal tutum, sosyal yapı ve kaynak dağılımı bağlamında tanımlamaktadır (Irmak, 2008: 21). Kültürlerarası çalışmalar, aile içi şiddetin, kültürel şiddet düzeyinden büyük ölçüde etkilendiğini göstermiştir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 48).

Çocuklarına ihmal-istismar davranışında bulunan anne-babaların, yalnızlık çeken, oturdukları çevreyi beğenmeyen, duygusal yönden kendilerine destek olacak, ara sıra çocuklarına bakacak kimseleri olmayan ebeveynler oldukları gözlenmiştir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 49). Bu tür aileler sosyal yaşamdan izole yaşamakta, çevreleriyle kısıtlı ilişki kurabilmekte, kendilerini toplumdan soyutlanmış hissetmektedir. Bu durum ebeveynlerde stres unsuru olup, çocukların ihmal-istismarına neden olabilmektedir.

Sosyal Psikolojik Model; Sosyal psikolojik modeller insan davranışlarının değerlendirilmesinde çevre ve birey arasındaki etkileşimi odak alan modellerdir. Gelles (1980), istismar konusunu açıklarken çok sayıda psikolojik ve toplumsal neden üzerinde durmakta ve çocuk istismarının nedenlerini psikopatolojik durumlar ve toplumsal durumlar olarak ikiye ayırmaktadır. Psikopatolojik

durumlar içinde (psikiyatrik modele benzer şekilde) ruh hastalıkları, stres, depresyon sayılırken; toplumsal durumlar içerisinde de toplumsallaşma deneyimleri, şiddet ve saldırganlıkla ilgili rol modelleri, toplumsal statü, değer ve normlar belirtilmektedir (Galles, 1980).

Sosyal psikolojik modeller arasında yer alan sosyal öğrenme kuramı gelişimde hem bilişsel hem de çevresel etkilerin rolü olduğunu vurgulamaktadır. Sosyal öğrenme kuramının en önemli temsilcilerinden olan Albert Bandura (1977), çocukların başkalarının davranışlarını gözlemleyerek, taklit ederek ve model alarak öğrendiklerini belirtmektedir. Fakat Bandura çocukların her davranışı birebir taklit etmediğini, sahip oldukları kişiliğe, geçmiş yaşantılarına, model aldıkları kişi ile olan ilişkilerine ve içinde bulunduğu duruma göre taklit edecekleri davranışları seçtiklerini belirtmiştir (Bandura, 1977).

Ekolojik Model; Ekolojik model, şiddetin nedenlerini incelerken çevresi içinde birey anlayışı ile yola çıkar. Bronfenbrenner (1977, 1992) toplumsal etkinin anlaşılmasına dayanan ekolojik modeliyle çocuğun toplumsal gelişimine yönelik iç içe geçmiş 4 farklı sistemden bahsetmektedir: Mikro sistem, mezo sistem, eksosistem ve makro sistem. Bronfenbrenner (1977) bu sistemleri şöyle tanımlamıştır: Mikro sistem, çocuğun çok yakın olduğu çevre öğelerini kapsar. Bunlar aile, okul, çocuğun yaşlıları, komşular vb. Mezo sistemler, mikro sistemler arasındaki etkileşimi/ilişkiyi belirtir, başka bir deyişle sistemler arası karşılıklı geçişin yapıldığı alandır. Mesela çocuğun ailedeki yaşantısı okuldaki yaşantısını etkiler. Eksosistem bakışında ise çocuğun toplumsallaşmasında dolaylı etkiye sahiptir. Yasal kurumlar, iletişim araçları, anne-babanın arkadaş çevresi de dolaylı olarak çocuğun gelişimine etki eder denilmektedir. Makro sistem, en geniş toplumsal değer ve tutumları kapsar. İdeolojiler, yasalar, kültürel alışkanlıklar, farklı etnik sosyo-kültürel gruplar, ülkeler arası farklılaşan değerler vb.

Bronfenbrenner'ın insan gelişimiyle ilgili ekolojik modelinin genişletilmiş hali olan Belsky'nin modeli bireysel (ontogenetik düzey), ailesel (mikro sistem), toplumsal (mezo sistem) ve kültürel (makro sistem) olmak üzere dört faktör içermektedir (Milner ve Crouch, 1993: 28). Belsky (1993) modelinde çocuk istismarının ekolojik esaslarını üç bağlamda açıklamıştır:

1. Ebeveynin (şiddetle ilgili kişisel geçmişi, güvensiz bağlanma stili) ve çocuğun (yaş, sağlık durumu, yıkıcı davranışları) özelliklerini içeren ve istismarın kuşaklararası geçişini ele alan gelişimsel bağlam.
2. Ebeveynliğe ve ebeveyn-çocuk arasında istismar ve ihmalle bağlantılı sürece odaklanan etkileşimsel bağlam.

3. Toplum, kültürü ve istismarın evrimsel yönünü içeren daha geniş bağlam.

Ekolojik kuram, çocuk istismarını ve ihmalini, en küçük toplumsal birim aileden en geniş toplumsal yapılara kadar tüm nedenleri ve sonuçlarıyla irdeleyen geniş kapsamlı bir modeldir.

Ekolojik kurama göre çocuğun ihmal-istismar davranışına maruz kalmasında ailelere ait özellikler dürtü kontrolünde sorun yaşama, denetim odağının dış kaynaklı olması, özgüvenin düşük olması, engellendiklerinde bu durumla başa çıkamama, kendini fiziksel olarak güvende hissedememe, çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile güvensiz bağlanma kurmaları, istismar geçmişi olması, anne-babanın şiddetli geçimsizliği (aile içi şiddet), aile ortamı (ebeveyn yoksunluğu, çocuk sayısının fazla olması), sosyal destek eksikliği ve sosyal izolasyon, psikopatolojik rahatsızlıklar, çocukla kurulan iletişimin yetersizliği, çocukta beklentilerin gelişimine uygun olmaması, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması ve komşularla kurulan ilişkinin yetersiz olması, ilgili kurumlardan yeterli destek alamama, iş ve /veya ev sahibi olamama şeklinde sıralanmaktadır (Garcia Coll ve Magnuson, 2000; Osofsky ve Thompson, 2000; Akt.: Fraser ve Jenson, 2006).

Ekolojik kurama göre çocukların ihmal-istismar davranışına maruz kalmasında çocuklarla ilgili risk faktörleri doğumda meydana gelen problemler, karakter özellikleri, engelli olma, kronik hastalığa sahip olma, travma geçmişi, sosyal çevrede anti-sosyal davranışlar sergileyen insanlarla birlikte zaman geçirme ve davranış problemleri olarak sıralanmaktadır (Garcia Coll ve Magnuson, 2000; Osofsky ve Thompson, 2000; Akt.: Fraser ve Jenson, 2006).

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı, annelerin çocuklarına yönelik şiddetin yaygınlığı, şiddet türleri, yöntemleri ve şiddet uygulamalarına neden olan bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerin anlaşılmasıdır.

Araştırmanın genel amacının çerçevesinde şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1. Anneler tarafından çocuklarına en çok hangi ihmal çeşidi uygulanmaktadır? Bu ihmal yöntemlerinin birlikte görülme olasılıkları nedir?
2. Anneler tarafından çocuklarına en çok uygulanan istismar türü hangisidir ve nedenleri nelerdir?
3. Anneleri kızdıran durum ve olaylara, annelerin tepki verme şekli ve ebeveynlerin çocuğa yönelik şiddete ilişkin yarar ve zarar algıları nelerdir?

4. Ailedeki çocuk sayısı, annenin eğitim durumu ve ekonomik durum ile annelerin çocuklarına yönelik ihmal ve duygusal / fiziksel istismar uygulamaları arasında ilişki var mıdır?

5. Araştırma grubunu oluşturan annelerin geçmiş ve şimdiki yaşam duygusal / fiziksel istismar deneyimlerinin varlığı ve şiddete tanık olmaları ile kendi çocuklarına yönelik ihmal ve duygusal / fiziksel istismar uygulamaları arasında ilişki var mıdır?

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2016 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarında İstanbul Gaziosmanpaşa bölgesinde bulunan bir kamu hastanesi kadın doğum birimine başvurmuş ve 0-11 yaş arası çocuğa sahip olan annelerdir. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 100 katılımcı anne ile veri toplama belirlenen süreler içinde gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasında 0-11 yaş arasında birden fazla çocuğu olan annelerin sadece bir çocuğu odak çocuk olarak belirlemesi ve soruların o çocuğa referansla cevaplaması istenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın anket formunun oluşturulmasında 2013 yılında Bernard van Leer Vakfı, Boğaziçi Üniversitesi, Hümanist Büro ve Frekans Araştırma tarafından yapılan “Türkiye’de 0-8 yaş arası çocuğa yönelik aile içi şiddet araştırması” başlıklı çalışmada kullanılan anket soruları temel alınmıştır. Burada araştırmanın amacına uygun olan annelerin çocuklarına yönelik uyguladığı şiddetin sıklığı, yaygınlığı, şiddet türleri, yöntemleri ve şiddet uygulamalarına neden olan bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerin araştırıldığı sorular belirlenmiş ve buna uygun olarak yapılan ekleme ve çıkarmalar ile anket formu oluşturulmuştur.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Verilerin analizi için SPSS 20 (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılmıştır. Araştırmada sayı, yüzde, ortalama ve standart sapmayı içeren tanımlayıcı istatistikler ve kategorik değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla Ki-Kare testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Bulgular bölümünde ilk olarak araştırmaya katılan annelerin demografik özelliklerinin dağılımı verilmiştir. Daha sonra aile içi ihmal ve istismar davranışının varlığında, hangi ihmal-istismar davranışlarının daha sık kullanıldığına, anneleri bu davranışları uygulamaya iten nedenleri anlamaya yönelik anneleri kızdıran

durum ve olaylara, annelerin tepki verme şekline ve ebeveynlerin çocuğa yönelik şiddete ilişkin yarar ve zarar algılarına bakılmıştır. Çocukların ihmal-istismar davranışına maruz kalmasında etkili olabilecek ilişkilere bakmak üzere sosyo-demografik özellikler incelenmiştir. Devamında hanedeki çocuk sayısına, annelerin eğitim durumuna ve ailenin ekonomik durumuna bakılmıştır. Yine annelerin geçmiş şiddet deneyimlerinin ve güncel şiddet deneyimlerinin, kendi çocuklarına yönelik ihmal, istismar davranışında etkisi incelenmiştir.

Tablo 1: Annelerin Demografik Özellikleri

<i>Annelerin Yaş Dağılımı</i>		
<i>Yaş Aralığı</i>	n	%
21-30	60	60,0
31-40	32	32,0
41-50	8	8,0
Toplam	100	100,0
<i>Annelerin Eğitim Durumu</i>		
<i>Eğitim Düzeyi</i>	n	%
Hiç Okula Gitmemiş	10	10,0
5 Yıl Gitmiş	46	46,0
8 Yıl Gitmiş	19	19,0
11 Yıl Gitmiş	15	15,0
15 Yıl Gitmiş	10	10,0
Toplam	100	100,0

Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması $30,37 \pm 6,471$ (en az: 21, en çok: 50, ortanca: 29) bulundu. Araştırmada annelerin yaşları 3 gruba ayrılacak şekilde yeniden tanımlanmıştır. Buna göre, çalışmaya katılan annelerin yaşları; %60'ı 21-30 yaş aralığında, %32'si 31-40 yaş aralığında ve %8'i 41-50 yaş aralığında yer almaktadır.

İhmal ve istismar davranışının varlığında, hangi ihmal-istismar davranışlarının daha sık kullanıldığı

Araştırmada ilk olarak ailedeki ihmal durumunu anlamak için anket çalışmasında toplam 7 soru sorulmuştur. Her ihmal maddesinin değeri 1 puan olup ihmal koşullarına ‘evet’ cevabı verilen maddeler toplanarak endeks puanları (0-7 ortalaması) hesaplanmıştır

Tablo 2: Çocuğa Yönelik İhmal Durumları (%)

İhmal Maddeleri	Toplam	1	2	3	4	5	6	7
Doğum sonrası ilk yıl sağlık kontrolüne düzensiz götürme, hastalandıkça götürme ya da hiç götürmeme	%5	1						
Oyun parkında, sokakta, spor sahasında, okul saatleri dışında okul bahçesinde yetişkin olmadan zaman geçirmek	%42	40,0 (n:2)	1					
Günde 2 saatten fazla TV izlemek	%60	80,0 (n:4)	57,1 (n:24)	1				
Çocuğun arkadaşlarının çoğunu ya da hiçbirini tanımamak	%12	0,0 (n:0)	16,7 (n:7)	13,3 (n:8)	1			
Son bir yıl içinde ciddi yaralanma geçirmek	%3	20,0 (n:1)	2,4 (n:1)	3,3 (n:2)	0,0 (n:0)	1		
Son bir hafta içinde 1 saatten fazla en az 1 kez 12 yaş altı başka bir çocukla tek başına evde kalmak	%14	60,0 (n:3)	11,9 (n:5)	15,0 (n:9)	8,3 (n:1)	33,3 (n:1)	1	

Son bir hafta içinde 1 saatten fazla en az 1 kez tek başına evde kalmak	%13	40,0 (n:2)	19,0 (n:8)	11,7 (n:7)	8,3 (n:1)	33,3 (n:1)	71,4 (n:10)	1
İhmal Endeksi Ortalaması	1,49±1,1							

Buna göre, ihmal endeks ortalaması 1,49 (ss: 1,1) bulunmuştur ve bu ortalama altında kalanlar eşik altı (ihmal yok); ortalama ve üstünde bulunanlar ise eşik üstü (ihmal var) olarak değerlendirilmiştir. Annelerin en çok ihmal davranışı uyguladıkları husus %60'lık oran ile çocukların günde 2 saatten fazla TV izliyor olması, bundan sonra en yaygın ihmal davranışı ise çocuğun yanında bir yetişkin olmadan ev dışında geçirdiği zaman konusunda %42'lik oranla görülmüştür. Annelerin en az ihmal davranışında buldukları ihmal maddesi ise %3'lük oran ile çocuğun son bir yıl içinde ciddi yaralanma geçirmesi başlığında görülmüştür.

Ayrıca herhangi bir konuda çocuğa yönelik ihmalin varlığı ile diğer ihmal risklerine ilişkin durumların birlikteliğine bakılmıştır. Çocuğun sağlık kontrolüne düzenli götürülmemesi ile son 1 yıl içinde çocuğun ciddi yaralanma geçirmesi [$X^2(1, N=100) = 5,22; p:,022$] ve çocuğun son 1 hafta içinde 12 yaş altı bir çocukla evde bırakılması [$X^2(1, N=100) = 9,25; p:,002$] arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Yine çocuğun son 1 hafta içinde 12 yaş altı bir çocukla evde bırakılması ile çocuğun son 1 hafta için evde bir saatten fazla yalnız kalması [$X^2(1, N=100) = 49,13; p:,000$] arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Sağlık kontrolüne götürmeme ile 2 saatten fazla TV izleme ihmal maddelerinin birlikte görülme oranı %80 bulunmuştur. Tek başına evde kalma ile 12 yaş altı bir çocukla birlikte evde kalma ihmal maddelerinin birlikteliği ise %71,4 oranı ile görülmüştür.

Anneleri kızdıran durum ve olaylara, annelerin tepki verme şekline ve ebeveynlerin çocuğa yönelik şiddete ilişkin yarar ve zarar algıları

Araştırmada ikinci olarak anneleri istismar davranışı uygulamaya iten nedenleri anlamaya yönelik; anneleri kızdıran durum ve olaylara, annelerin bunlara tepki verme şekline ve ebeveynlerin çocuğa yönelik şiddete ilişkin yarar ve zarar algılarına bakılmıştır.

Tablo 3: Çocukların Kızdıran Davranışlarına Verilen Tepkilerin Türleri ve Oranları (%)

Verilen Tepkiler	Toplam	0-2 Yaş	2-5 Yaş	5-8 Yaş	8-11 Yaş	Kız	Erkek
<i>GELİŞİME KATKISI OLAN DAVRANIŞLAR</i>							
Davranışın nedenlerini sormak, düşünmesine ve kendi görüşünü ifade etmesine fırsat vermek	87,0	53,8	88,5	100,0	85,7	92,5	80,9
Yapabileceği alternatifleri anlatarak seçim şansı vermek	86,0	53,8	88,5	90,9	92,9	88,7	83,0
Ebeveynin durum karşısında kendi duygusunu söylemesi	85,0	61,5	100,0	87,9	78,6	86,8	83,0
<i>OLUMSUZ ETKİLEYEN DAVRANIŞLAR</i>							
Nasihat etmek	92,0	61,5	96,2	97,0	96,4	94,3	89,4
Yanlış davranışı ödüllendirmek	8,0	0,0	3,8	12,1	10,7	11,3	4,3
Yanlış davranışa göz yummak	17,0	15,4	23,1	15,2	14,3	20,8	12,8
<i>DUYGUSAL ŞİDDET (D1)</i>							
Sevdiği bir şeyi yapmasını ya da arkadaşını görmesini yasaklamak	41,0	15,4	30,8	51,5	50,0	37,7	44,7

Küsmek (aç bırakmak, onu dinlememek vb.). Cezalandırmak için ihtiyacını karşılamamak, odaya kapatmak, kilitlemek	16,0	23,1	11,5	18,2	14,3	7,5	25,5
Bağırarak, azarlamak	71,0	61,5	73,1	78,8	64,3	71,7	70,2
Eşyalarına zarar vermek ya da zarar vermekle tehdit etmek	15,0	0,0	19,2	21,2	10,7	11,3	19,1
<i>DUYGUSAL ŞİDDET (D2)</i>							
Küfretmek, hakaret etmek	10,0	0,0	3,8	18,2	10,7	11,3	8,5
Başkalarının önünde küçük düşürmek	10,0	0,0	11,5	9,1	14,3	15,1	4,3
Terk etmekle, evden kovmakla vb. tehdit etmek	7,0	0,0	3,8	9,1	10,7	11,3	2,1
<i>FİZİKSEL ŞİDDET (F1)</i>							
Tokat atmak ya da terlik vb. fırlatmak	31,0	7,7	15,4	42,4	42,9	30,2	31,9
İtmek, sarsmak ya da saç/kulak çekmek	20,0	7,7	15,4	27,3	21,4	22,6	17,0
<i>FİZİKSEL ŞİDDET (F2)</i>							
Yumrukla ya da bir cisimle vurmak	3,0	0,0	0,0	6,1	3,6	3,8	2,1
Tekmelemek, sürüklemek ya da dövmek	1,0	0,0	0,0	3,0	0,0	1,9	0,0
Boğazını sıkmak ya da bir yerini yakmak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bıçak, silah gibi aletlerle tehdit etmek ya da bunları kullanmak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tablo 2’de annelerin kızdıkları davranışlara verdikleri tepki türlerinin sıklığının yaşa ve cinsiyete göre dağılımı alt maddeleri ile ayrıntılı olarak verilmiştir. Ebeveynlerin kızdıkları davranışları yapma sıklıkları ‘Hiç-Nadiren-Bazen-Sıklıkla’ seçenekleri ile sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre hiç uygulamayanlar ‘şiddet uygulamıyor’, nadiren-bazen-sıklıkla uygulayanlar ‘şiddet uyguluyor’ şeklinde yeniden tanımlanmıştır. Buna göre, şiddet uygulanma oranları; D1/düşük düzey duygusal şiddet %52 (n:52), D2/yüksek düzey duygusal şiddet %17 (n:17), F1/düşük düzey fiziksel şiddet %36 (n:36) ve F2/yüksek düzey fiziksel şiddet %4 (n:4) bulunmuştur.

Anneler gelişime katkısı olan davranışları (davranışların nedenlerini sormak, kendi görüşünü ifade etmesine fırsat vermek, seçim şansı vermek vb.) ortalama %86 oranında kullandıklarını ve bu davranışları daha çok kız çocuklarına uyguladıkları görülmüştür. Çocukların gelişimini olumsuz etkileyen davranışlardan anneler %92’lik büyük bir oranla nasihat etme davranışını uyguladıklarını belirtmiştir. Düşük düzey duygusal şiddet (D1) uyguladığını belirten anneler en çok bağırarak/azarlamak (%71) davranışında bulduklarını belirtmiştir. Düşük düzey fiziksel şiddet (F1) uyguladığını belirten anneler %31 oranıyla ‘tokat atmak ya da terlik fırlatmak vb.’ davranışı en çok kullandıklarını ifade etmiştir. Yüksek düzey fiziksel şiddet (F2) davranışında anneler ‘Boğazını sıkmak ya da bir yerini yakmak’ ve ‘Bıçak, silah gibi aletlerle tehdit etmek ya da bunları kullanmak’ davranışlarını hiç uygulamadıklarını belirtmiştir.

Tablo 4: Çocuğa Uygulanan Şiddet Türüne Göre Nedenler (%)

	Çocuğu Başka Türlü Söz Dinlemediği İçin	Kendisini / Öfkesini Kontrol Edemediği İçin	İşe Yaradığını Düşündüğü İçin
Düşük Düzey Duygusal Şiddet (D1)	30	18	52
Yüksek Düzey Duygusal Şiddet (D2)	8	56	36
Düşük Düzey Fiziksel Şiddet (F1)	19	51	30
Yüksek Düzey Fiziksel Şiddet (F2)	2	66	32

Annelerin çocuklarına şiddet uygulama nedenlerine verdikleri cevaplara göre, düşük düzey duygusal şiddetin uygulanma sebebi %52'lik oran ile en çok işe yaradığını düşündükleri için olarak belirtilmiştir. Bunun dışındaki diğer üç şiddet türünde ise anneler şiddet uygulama nedenlerinin kişinin kendisini / öfkesinin kontrol edemediği için uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Bunun oranı en çok yüksek düzey fiziksel şiddette %66 olarak bulunmuştur.

Annelere, çocukların kızdıran davranışları karşısında verilen tepkilerin, gösterilen davranış kalıplarının davranış sorunlarını çözmeye ne kadar etkili olabileceği ve çocuklara ne kadar zarar verebileceği sorulmuştur. Sonuçlar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 5: Şiddet Türüne Göre Annelerin Şiddetin İşe Yarama (1) ve Çocuğa Zarar Verme Algıları (2) (%)

	Hiç (1)	Hiç (2)	Biraz (1)	Biraz (2)	Genelde/ Çok (1)	Genelde/ Çok (2)	Fikrim Yok (1)	Fikrim Yok (2)
Düşük Düzey Duygusal Şiddet (D1)	42	33	40	28	11	32	7	7
Yüksek Düzey Duygusal Şiddet (D2)	85	6	12	22	1	69	2	3
Düşük Düzey Fiziksel Şiddet (F1)	80	10	13	15	6	72	1	3
Yüksek Düzey Fiziksel Şiddet (F2)	98	0	1	2	0	96	1	1

Düşük düzey duygusal şiddetin sorunları çözmeye işe yarayacağına ilişkin söylemlerinin oranı %40 ile 'bazen' ve %11 ile 'genelde / hep' olarak bildirilmiştir. Düşük düzey fiziksel şiddet uygulamanın çocuğun problem davranışını düzeltmeye işe yarayacağına ilişkin belirtilme oranı ise %13 ile bazen ve %6 ile 'genelde / hep' olarak bulunmuştur. Düşük düzey duygusal şiddetin hiç zarar vermeyeceği düşüncesi

%33'le en yüksek orana sahip olsa da, biraz (%28) ve çok (%32) zarar verir diyenlerin oranları da zarar vermediğini düşünenlerin oranına yakın bulunmuştur. Yüksek düzey duygusal şiddet (%69); düşük düzey fiziksel şiddet (%72) ve yüksek düzey fiziksel şiddet (%97) uygulamanın çocuklara çok zarar vereceği algısı oranları da yüksek bulunmuştur.

Sosyo-demografik özellikler ile Annelerin İhmal, Duygusal ve Fiziksel İstismarı

Araştırmada annelerin ve ailelerin demografik özellikleri ile annelerin çocuğuna uyguladığı ihmal davranışında bulunma, duygusal ve fiziksel istismar arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Buna göre ailedeki çocuk sayısı, annelerin eğitim durumu ve ekonomik durum değerlendirilmiştir.

Tablo 6: Demografik Özellikler İle İhmal Davranışı Arasındaki İlişki (%)

Ailedeki Çocuk Sayısı	İhmal Davranışı Var	İhmal Davranışı Yok	Ki Kare Testi
1 Çocuk	21,4	78,6	X ² =16,66; p:,011
2 Çocuk	60,5	39,5	
3-5 Çocuk	83,3	16,7	
+5 Çocuk	100	0,0	

Ailedeki çocuk sayısı ile annelerin çocuğuna ihmal davranışında bulunması arasında ki-kare testine göre anlamlı fark bulunmuştur. Annenin çocuğa yönelik ihmal davranışı oranı evde 1 çocuk olması durumunda %21,4; 2 çocuk olması durumunda %60,5; 5 çocuk olması durumunda %83,3 ve 6 çocuk olması durumunda %100 bulunmuştur. Yüksek düzey duygusal şiddet ve düşük ve yüksek düzey fiziksel şiddet uygulanma oranları da çocuk sayısı arttıkça artmıştır fakat istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

İkinci olarak annelerin eğitim durumu ile ihmal arasındaki ilişki incelenmiş ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır [X² (4, N=100) = 8,57; p=,073]. Öte yandan p değerinin 0,05 anlamlılık düzeyine yakın olduğu görülerek, annenin eğitim duruma göre çocuğuna uyguladığı ihmal davranışına bakıldığında, ilköğretim mezunu olan annelerin %57,2'si, çocuklarına ihmal davranışında bulunarak en yüksek kategoriye oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca eğitim durumu ile duygusal ve fiziksel şiddet ilişkisi incelenmiş ancak istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Son olarak annelerin ifade ettiği ekonomik durum ile ihmal, duygusal ve fiziksel şiddet arasındaki ilişki ki-kare testi ile değerlendirilmiş fakat anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

Ebeveynin Şiddet Deneyimi ve Tanıklığı ile Annelerin İhmali, Duygusal ve Fiziksel İstismarı

Araştırma kapsamında annelerin geçmiş şiddet deneyimlerinin ve güncel şiddet deneyimlerinin, psikiyatrik/psikolojik sorunları olma durumunun kendi çocuklarına yönelik şiddet davranışında etkisi incelenmiştir. Şiddet tanıklığı, çocuk yaşanan şiddete birebir tanık olmasa da veya şiddet tanıklığını anlamlandıracak yaşta olmasa da çocuğun şiddetin yaşandığı yerde, aynı ortamda bulunmasını ve ev içi şiddetin herhangi bir yönüyle çocuk tarafından yaşantılanacağı durumunu tanımlamaktadır.

Tablo 7: Ebeveynlerin Çocuklukta ve Şu Anda Yaşadıkları Şiddet Deneyimi

Şiddet Deneyimi	%
Çocuklukta duygusal şiddet tanıklık	40
Çocuklukta fiziksel şiddet tanıklık	37
Çocuklukta duygusal şiddete maruz kalma	19
Çocuklukta fiziksel şiddete maruz kalma	34
Şu an duygusal şiddete maruz kalma	12
Şu an fiziksel şiddete maruz kalma	6

Annelere, çocuklukta tanıklık ettikleri şiddet olayları ve çocuklukta şiddet deneyimleri ile şu anki şiddet deneyimleri sorulmuştur. Buna göre, annelerin çocuklukta duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalma oranları, şu an maruz kaldıkları şiddet oranlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Anneler en çok %40 oranla duygusal şiddete tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca annelerin, geçmişte yaşadıkları duygusal ve fiziksel şiddetin kendilerine zarar verdiğini düşündükleri sırasıyla %50 ve %58,3 oranıyla bulunmuştur.

Tablo 8: Ebeveynin Geçmiş Şiddet Deneyimi ve Tanıklığı ile Annelerin İhmali, Duygusal ve Fiziksel İstismarı

<i>Annelerin İhmali, Duygusal ve Fiziksel İstismarı</i>	<i>Uygulama Durumu</i>	<i>Geçmiş Duygusal Şiddet Tanıklığı</i>		<i>Geçmiş Fiziksel Şiddet Tanıklığı</i>		<i>Geçmiş Duygusal Şiddet Deneyimi</i>		<i>Geçmiş Fiziksel Şiddet Deneyimi</i>	
		<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Var</i>	<i>Yok</i>
İhmal Düzeyi	Uyguluyor	52,5	47,5	45,9	50,8	57,9	42,1	47,1	52,9
	Uygulamıyor	46,7	53,3	54,1	49,2	46,9	53,1	50,0	50,0
	Ki Kare p	0,568		0,640		0,389		0,780	
Düşük Düzey Duygusal Şiddet	Uyguluyor	42,5	53,8	43,2	57,1	36,8	55,6	35,3	60,6
	Uygulamıyor	57,5	41,7	56,8	42,9	63,2	44,4	64,7	39,4
	Ki Kare p	0,121		0,179		0,142		0,016***	
Yüksek Düzey Duygusal Şiddet	Uyguluyor	30,0	8,3	37,8	4,8	36,8	12,3	32,4	9,1
	Uygulamıyor	70,0	91,7	62,2	95,2	63,2	87,2	67,6	90,9
	Ki Kare p	0,005***		0,000***		0,011***		0,016***	
Düşük Düzey Fiziksel Şiddet	Uyguluyor	50,0	26,7	48,6	28,6	52,6	32,1	52,9	27,3
	Uygulamıyor	50,0	73,3	51,4	71,4	47,4	67,9	47,1	72,7
	Ki Kare p	0,017***		0,043***		0,093		0,011***	
Yüksek Düzey Fiziksel Şiddet	Uyguluyor	5,0	3,3	8,1	1,6	5,3	2,7	5,9	3,0
	Uygulamıyor	95	96,7	91,9	98,4	94,7	96,3	94,1	97,0
	Ki Kare p	0,677		0,108		0,755		0,491	

***0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Annelerin geçmiş duygusal şiddet tanıklığı [X^2 (1, N=100) = ,327; p=,568], geçmiş fiziksel şiddet tanıklığı [X^2 (1, N=100) = ,219; p=,640], geçmiş duygusal şiddet deneyimi [X^2 (1, N=100) = ,743 p=,389] ve geçmiş fiziksel şiddet deneyimi [X^2 (1, N=100) = ,078; p=,780] ile çocuklarına yönelik ihmal davranışı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna göre, geçmiş duygusal-fiziksel şiddet tanıklığı ve/veya deneyimi olan annelerin çocuklarına yönelik ihmal davranışını uygulama ve uygulamama oranları birbirine yakın bulunmuştur.

Annelerin geçmiş duygusal şiddet tanıklığı [X^2 (1, N=100) = 2,41; p=,121], geçmiş fiziksel şiddet tanıklığı [X^2 (1, N=100) = 1,80; p=,179] ve geçmiş duygusal şiddet deneyimi [X^2 (1, N=100) = 2,15; p=,142] ile çocuklarına uyguladıkları düşük düzey duygusal şiddet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Annelerin

geçmiş fiziksel şiddet deneyimi ile çocuklarına düşük düzey duygusal şiddet [$X^2(1, N=100) = 5,76; p=,016$] uygulamaları arasında ise anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre, çocukluğunda fiziksel şiddet deneyimi olan annelerin çocuklarına düşük düzey duygusal şiddet uygulama oranı uygulamama oranına göre anlamlı derecede daha düşük olmakla birlikte geçmiş duygusal-fiziksel şiddet tanıklığı ve/veya deneyimi olmayan annelerin düşük düzey duygusal şiddet uygulama oranı uygulamama oranına göre daha yüksek bulunmuştur.

Annelerin geçmiş duygusal şiddet tanıklığı [$X^2(1, N=100) = 7,98; p=,005$], geçmiş fiziksel şiddet tanıklığı [$X^2(1, N=100) = 18,07; p=,000$], geçmiş duygusal şiddet deneyimi [$X^2(1, N=100) = 6,54; p=,011$] ve geçmiş fiziksel şiddet deneyimi [$X^2(1, N=100) = 8,60; p=,003$] ile çocuklarına uyguladıkları yüksek düzey duygusal şiddet arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, çocukluğunda duygusal, fiziksel şiddet tanıklığı ve/veya deneyimi olan annelerin çocuklarına yüksek düzey duygusal şiddet uygulama oranı uygulamama oranına göre anlamlı derecede daha düşük olmakla birlikte hiç şiddete maruz kalmamış, tanık olmamış annelerin yüksek düzey duygusal şiddet uygulama oranı da uygulamama oranına göre anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur.

Annelerin geçmiş duygusal şiddet tanıklığı [$X^2(1, N=100): 5,67; p=,017$], geçmiş fiziksel şiddet tanıklığı [$X^2(1, N=100) = 4,07; p=,043$] ve geçmiş fiziksel şiddet deneyimi [$X^2(1, N=100) = 6,41; p=,011$] ile çocuklarına uyguladıkları düşük düzey fiziksel şiddet arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Annelerin geçmiş duygusal şiddet deneyimi [$X^2(1, N=100) = 2,81; p=,093$] ile çocuklarına düşük düzey fiziksel şiddet uygulamaları arasında bir ilişki bulunmamıştır. Buna göre, çocukluğunda duygusal, fiziksel şiddet tanıklığı ve/veya deneyimi olmayan annelerin çocuklarına düşük düzey fiziksel şiddet uygulama oranı uygulamama oranına göre anlamlı derecede daha düşük olmakla birlikte şiddete maruz kalmış, tanık olmuş annelerin düşük düzey fiziksel şiddet uygulama-uygulamama oranları birbirine yakın bulunmuştur.

Annelerin geçmiş duygusal şiddet tanıklığı [$X^2(1, N=100) = ,174; p=,677$], geçmiş fiziksel şiddet tanıklığı [$X^2(1, N=100) = 2,58; p=,108$], geçmiş duygusal şiddet deneyimi [$X^2(1, N=100) = ,097; p=,755$] ve geçmiş fiziksel şiddet deneyimi [$X^2(1, N=100) = ,475; p=,491$] ile çocuklarına uyguladıkları yüksek düzey fiziksel şiddet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Diğer taraftan güncel şiddet deneyimi açısından annelerin güncel duygusal şiddet deneyimi ile çocukların bu şiddete tanıklık etmesi arasında ki-kare testine göre [$X^2(3, N=100) = 4,20; p=,040$] anlamlı ilişki vardır. Son 1 yılda aile fertleri

arasında birbirini tehdit etme, hakaret etme, aşağılama gibi davranışların olduğunun belirtildiği durumlarda çocukların bu olaylara tanıklık etme oranı 75 bulunmuştur. Annelerin güncel fiziksel şiddet deneyimi ile çocukların bu şiddete tanıklık etmesi arasında ki-kare testine göre [$X^2 (3, N=100) = 4,44; p=,035$] anlamlı ilişki vardır. Son 1 yıl içinde aile fertleri arasında birbirine tokat atma, vurma, bir şey fırlatma gibi davranışların olduğunun belirtildiği durumlarda çocukların bu şiddet olaylarına tanıklık etme oranı 83,3 bulunmuştur.

TARTIŞMA

Annelerin çocuklarına yönelik ihmal ve istismar davranışını incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, İstanbul'da bir kamu hastanesine başvuran ve 0-11 yaş arasında çocuğa sahip anneler ile çalışılmıştır. Araştırmada, son 1 yıl içinde sağlık kontrolüne götürülmemiş çocukların 80'inin günde 2 saatten fazla TV izlediği ve 60'ının 12 yaş altında bir çocukla evde yalnız kaldığı bulunmuştur.

Araştırmanın anket soruları hazırlanırken yararlanılan temel kaynaklardan olan Türkiye'de Aile İçi Şiddet Araştırması'nın (Müderrişoğlu ve ark., 2013) sonuçlarına göre ailelerde düşük düzey duygusal şiddet 73,7; yüksek düzey duygusal şiddet 4,1; düşük düzey fiziksel şiddet 22,5 ve yüksek düzey fiziksel şiddet 1,1 olarak bulunmuştur. Bu araştırmanın sonuçları ile kendi çalışmamızın sonuçları karşılaştırıldığında her iki çalışmada da en yüksek oranın sırasıyla düşük düzey duygusal şiddet (D1), düşük düzey fiziksel şiddet (F1), yüksek düzey duygusal şiddet (D2) ve yüksek düzey fiziksel şiddet (F2) uygulamak olarak dağıldığı görülmüştür. Şiddet türlerinin oransal dağılımına bakıldığında ise değerlerin çok yakın olmamakla birlikte benzer sonuçların elde edildiği bulunmuştur.

Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması'na (Kırımsoy, 2012) göre, yaşantılarına genel olarak bakıldığında çocukların en az bir kez ev içi şiddet yaşantıları olduğu, en az bir kez ev içi şiddete tanıklık ettiği, en az bir kez ev içinde ihmal edilme yaşantıları olduğu, ev içi duygusal şiddet yaşantılarına bakıldığında çocukların 67,9'unun en az bir kez ev içi duygusal şiddet yaşantıları olduğu ve 37'sinin en az bir kez ev içinde fiziksel şiddet yaşantıları olduğu bulunmuştur. Bu çalışma ile birlikte değerlendirildiğinde bizim çalışmamızdaki duygusal ve fiziksel şiddet oranları ile benzer sonuç vardır. Çocukların duygusal şiddet yaşama oranları fiziksel şiddet yaşama oranlarından daha yüksek bulunmaktadır. Duygusal şiddetin daha yüksek oranlarda saptanabilmesinin nedeni; nasihat etme, ceza verme, bağırma vb. davranış kalıplarının toplumda duygusal şiddet unsuru olarak bilinmemesi ve/veya uygulanmasında bir sakınca görülmemesi nedeniyle daha rahat beyan ediliyor olması olabilir. İngiltere'de çocuk ihmal ve istismarı

sıklığını araştırmaya yönelik yapılan bir araştırma sonucuna göre de çocukların ihmal, duygusal ve fiziksel şiddet riskine maruz kaldıkları yerler en çok kendi evleri olarak bulunmuştur (Chahal ve Cawson, 2005). Buna göre evde yaşanan şiddet olaylarından çocuğun soyutlanması, bundan olumsuz etkilenmemesi neredeyse imkânsızdır denilebilir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması (2008) bulgularına göre şiddetin çocuklar üzerindeki etkisini anlamak üzere çocuklarda görülen bazı davranış bozuklukları oranının annenin şiddet yaşamış veya yaşamamış olması ile değişkenlik gösterdiği bulunmuştur. Anneleri şiddet yaşamış olan çocuklarda, anneleri şiddet yaşamamış çocuklara göre daha yüksek oranda davranış bozukluğu (sık sık kâbus görme, yatağını ıslatma, çekingen/içine kapanık olma, anneye/diğer çocuklara karşı saldırgan olma, hırçınlaşarak ağlama) görülmüştür. Bu nedenle aile içinde şiddetin varlığı, şiddet çocuğa yönelik olmasa da buna tanıklık edilmesi çocuklarda davranış bozukluklarının görülme oranını arttırmaktadır ve çocuğa yönelik istismarın başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, ailedeki çocuk sayısı ile çocuğun ihmal-istismar davranışına maruz kalma olasılığı arasında doğrusal bir ilişki olup ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocuğa yönelik ihmal-istismar davranışı da artmaktadır. Bu araştırmada ailedeki çocuk sayısı arttıkça ihmalin görülme oranı düzenli olarak artış göstermese de aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. ‘Türkiye’de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda (Müderrişoğlu ve ark., 2013: 49- 50)’ ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocuğa ilişkin beyan edilen ihmal ve istismar düzeyi artış göstermiştir. Buna göre, 1 çocuklu ailelerde ihmal endeks düzeyi 0,94 iken 5 çocuklu ailelerde bu endeks 1,73 ile en üst seviyede görülmüştür. Yine bu araştırmaya göre şiddet davranışında, düşük düzey duygusal şiddetin 1 çocuklu ailelerde görünme oranı daha düşük düzeyde iken 5 çocuklu ailelerde görülme oranının en üst seviyede olduğu bulunmuştur.

İhmal ve istismar davranışının eğitim düzeyi düşük olan ailelerde daha çok görüleceğine ilişkin araştırmalar mevcuttur ve düşük eğitim düzeyi ihmal-istismarın ortaya çıkmasında risk faktörü olarak belirtilmektedir. Türkiye’de yoksulluğun genel sebeplerine baktığımızda; işsizlik, yetersiz gelir, zorunlu göçler, parçalanmış aileler, hanede engelli bireyin bulunması, hane nüfusu kalabalık olması gibi faktörler görülmektedir ancak bunlardan en çarpıcı olanı eğitimsizliktir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 91). Bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmasa bile, düşük eğitim seviyesindeki annelerin ihmal ve istismar davranışı ihtimali daha yüksek çıkmıştır.

Irmak'ın (2008) araştırmasında ise çocukların fiziksel istismara maruz kalması ile ekonomik durumun kötü olması arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Fiziksel istismara uğrayan çocukların ailelerinin 63'ünün ekonomik durumu kötü, 57'sinin ekonomik durumu orta olarak belirtilmiştir. Hatun'un (2002) 'Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkisi' isimli makalesinde ekonomik durum ve çocuğa yönelen şiddete farklı bir bakış açısı sunulmuştur: yoksul evlerin anneleri çoğu zaman başka evlere temizliğe gider ve kendi evine 'tükenmiş' olarak döner, bu da yoksul evlerinde anne şiddetini daha yaygın kılar, denilmiştir. UNICEF ve SHÇEK'in 2010 yılı 'Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması/Özet Raporu çalışmasına göre, yetişkinin ekonomik sıkıntısı çocuk istismarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada bir ebeveynin: "*Çocuklarım çok küçüktüler çeşmeye giriyorlardı, çok dövüyordum onları. Bunalımım çok yansıdı, evim tek odaydı eşim çalışmıyordu ben çalışıyordum bir bidon sütle evimi geçindirmeye çalışıyordum (Anne, yoksul, kır, Samsun).*" İfadesi görüldüğü gibi ekonomik kaygılar nedeniyle yorulan, yıpranan annenin yaşam kaygısını, stresini çocuğuna ihmal veya şiddet davranışı şeklinde yansıtmasını göstermektedir.

Araştırmada ebeveynlerin geçmiş şiddet deneyimleri ile çocuklarına şiddet uygulama oranları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre, geçmiş fiziksel şiddet deneyimi olan annelerin çocuklarına yönelik düşük düzey duygusal şiddet uygulaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Geçmiş duygusal fiziksel şiddet tanıklıkları ve deneyimleri olan anneler çocuklarına yönelik düşük düzey duygusal şiddet davranışını (cezalandırmak, sevdiği bir şeyi yapmasını yasaklamak, bağırarak, azarlamak vb.) geçmiş duygusal-fiziksel tanıklığı ve/veya deneyimi olmayan annelere göre daha az oranlarda uygulamaktadır. Şiddeti yaşantılayan ebeveyn düşük düzey duygusal şiddetin olumsuz sonuçlarını da deneyimlediği için bu şiddet davranışını daha az uyguluyor olabilir. Bunun yanı sıra, yüksek düzey duygusal şiddet uygulaması konusunda bunun tam tersi bakış açısıyla geçmiş şiddet tanıklıkları ve/veya deneyimleri olan annelerin çocuklarına yönelik yüksek düzey duygusal şiddet davranışını daha yüksek oranlarda uyguladıkları görülmüştür. Burada ise annelerin geçmiş duygusal-fiziksel şiddet tanıklığının ve geçmiş fiziksel şiddet deneyiminin var olması durumunda çocuklarına yüksek düzey duygusal şiddet (hakaret etmek, terk etmek, başkalarının önünde küçük düşürmek vb.) davranışlarını daha yüksek oranda gösterdikleri görülmüştür. Yani, annelerin geçmiş şiddet tanıklığının ve/veya deneyiminin olması çocuğa yönelik yüksek düzey duygusal şiddete neden olan unsur olarak yorumlanabilir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014 sonuçlarına göre, eş veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine maruz kalmış ve kalmamış kadınların 6-14 yaşları arasındaki çocuklarında görülen bazı davranış sorunları incelendiğinde; şiddete maruz kalmış kadınların 30,6’sının çocuğunda “Anneye veya diğer çocuklara saldırgan olma” davranışı görülürken, aynı davranış için bu oran şiddete maruz kalmamış kadınların çocuklarında 17,2 bulunmuştur. Çalışmamızda şiddete tanık olmanın çocuklar üzerindeki sonuçlarına bakılmamıştır ancak bu çalışmanın sonucu, çocukların aile içi şiddete tanıklık etmesinin, şiddet davranışının nesiller boyu aktarımında tehdit olacağına yönelik bir gösterge olduğu için önemlidir.

SONUÇ

Yapılan bu araştırma kapsamında 0-11 yaş arası çocuklara yönelik anne şiddetinin yaygınlığı, yöntemleri, türleri ve özellikle ihmal-istismar davranışında bulunmasına neden olan etmenler ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocuğa yönelik bir ihmal durumunun varlığının diğer olası ihmal durumları için gösterge olabileceği, çoklu ihmal durumlarının var olduğu, annelerin çocuklarına en çok sırasıyla düşük düzey duygusal şiddet ve düşük düzey fiziksel şiddet uyguladığı, düşük düzey duygusal şiddet unsurlarından en çok bağırarak/azarlamak davranışlarının yapıldığı, çocukların aile içi duygusal ve fiziksel şiddet tanıklığı oranlarının oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmada, annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddetin nedenleri anlaşılmasına çalışılırken sadece anne ile ilgili nedenlere değil aynı zamanda annenin çocuğa yönelik olumsuz davranış göstermesine neden olabilecek geçmiş ve güncel şiddet deneyimi, ailedeki çocuk sayısı, ekonomik durum gibi durumlara da bakılmıştır.

Bu araştırmanın önemli sonuçlarından biri ihmal ve düşük düzey duygusal şiddetin tanımında bulunan davranış örüntülerinin ‘kaçınılması gereken, zarar verici davranışlar’ olarak toplum içinde kodlanmamasından dolayı kullanım oranlarının görece daha yüksek bulunmasıdır. Nasihat etmek seçeneğinin araştırmada neredeyse tüm katılımcılar tarafından kullanılan yöntem olarak belirtilmiş olması bunun çocuğu olumsuz etkileyebilecek bir davranış olduğunun bilinmemesinin en açık göstergesidir. Her davranış kalıbı bu kadar yaygın olmasa da ‘çocuğu terbiye etme, doğru-ahlak davranışı öğretme’ tanımlaması üzerinden hala çocuklar kanıksanmış davranış kalıplarıyla ihmal ve istismara maruz bırakılmaktadır. Çocukluğunda şiddet deneyimi ve tanıklığı olan anne-babalarda, annelerin şiddet uygulama olasılığının babaların şiddet uygulama olasılığı ile karşılaştırıldığı bir araştırma önerilmektedir. Her iki ebeveyn grubu için şiddet uygulamaya etki eden geçmiş yaşam olaylarının ve buna bağlı uygulanan şiddet düzeylerinin anne-baba rolleri odağında farklılık gösterip göstermediği çalışılabilir.

Çocuğa yönelik ihmal-istismar davranışı geçmişten günümüze süregelen, yaygın ve önemini koruyan bir sorun olması ayrıca ülkemizde; annelerin çocuklarına yönelik şiddet davranışına yönelik çalışmaların kısıtlı olması nedeniyle bu çalışmanın sosyal hizmet mesleği odağında önemli bir yeri olacağı umulmaktadır. Bu araştırma planlanırken sosyal çevrenin (kişilerin etkilediği ve etkilendiği) de etkisi gözetilerek ekosistem kuramı odağında ‘çevre içinde birey’ anlayışı ön planda tutularak araştırma yapılması sosyal hizmet mesleği odağındaki çalışmalar için özellikle önerilmektedir. Annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddetin türlerini, yöntemlerini, yaygınlığını ve nedenlerini anlamaya yönelik bir çalışma yüksek düzey sosyo-ekonomik gruba dahil olan anneler için başka bir bölgede araştırılabilir. Çoğu şiddet araştırmasında şiddetin nedenleri arasında önemli bir faktör olarak belirtilen ekonomik yoksunluğun olmadığı ailelerde çocuğa yönelik şiddet türlerinin, yöntemlerinin, yaygınlığını ve nedenlerinin farklılık gösterip göstermediğinin çalışılması ekonomik yoksunluğun beraberinde getirdiği fırsatlara, hizmetlere erişememe dezavantajının olmadığı durumlarda şiddetin ortaya çıkma nedenlerinin anlaşılması açısından faydalı olabilir. Çocuğa yönelik istismarın başka bir boyutunu çocuğun şiddete tanıklık etmesi oluşturmaktadır. Şiddete tanıklık eden çocuk aynı zamanda duygusal açıdan istismar edilen çocuktur. Bundan sonraki çalışmalarda aile içi şiddete tanık olmanın ve/veya aile içi şiddeti yaşantılamamanın, çocukların ruh sağlığına ve davranışına olan etkisi mikro ve mezzo düzeyde yürütülecek olan bir çalışma ile birey, aile ve çevresi odağında araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 91.

Alikaşifoğlu, M. (2007). *Cinsel İstismar*. Pediatrik Aciller/Sempozyum Dizisi, 57, 183-192.

ASPB (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması/Özet Rapor*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

ASPB (2014). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması/Özet Rapor*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü

Ayan, S. (2010). *Aile ve Şiddet: Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.

- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Belsky, J. (1993). Etiology of Child Maltreatment: A Developmental-Ecological Analysis. *American Psychological Association*. 114(3), 413-434.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*. 32(7), 513-531.
- Bronfenbrenner, U. (1992). *Six theories of child development*. İçinde Vasta Ross, editör. *Revised Formulations And Current Issues*. London, England: Jessica Kingsley Publishers.
- Bulut, M. (2010). *Şiddet ve Çocuk*. Ankara: Asil Yayın.
- Chahal, C.M. ve Cawson, P. (2005). *Measuring Child Maltreatment in the United Kingdom: A Study of the Prevalence of Child Abuse and Neglect*. *Child Abuse and Neglect*. 29(9), 969-984.
- DSÖ (2002). *The World Health Report: Reducing Risks, Promoting Healthy Life*. World Health Organisation: World Health Reports Erişim: 22.10.2016, http://www.who.int/whr/2002/en/whr02_en.pdf?ua=1
- Fraser, M. W. ve Jenson, J. M. (2006). *Social Policy for Children And Families: A risk and Resilience Perspective*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Gelles, R.J. (1980). Violence in Family: a Review of Research in the Seventies. *Journal of Marriage and Family*. 42, 873-885.
- Günçe, G. (1991). *Çocuğun Cinsel İstismarı. Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi*, Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Hatun, Ş. (2002). *Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri*. Türk Tabipler Birliği, Erişim: 13.10.2016, http://www.ttb.org.tr/eweb/yoksulluk_ve_cocuklar.pdf
- Kırımsoy, E. (2012). *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması*. Genç Hayat Vakfı. Erişim: 11.11.2016, <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>
- Kozcu, Ş. (1990). *Çocuk İstismarı ve İhmali*. Aile yazıları 3, *Birey, Kişilik ve Toplum*. 5(3), 379-390.
- Milner, J. S. ve Crouch, J. L. (1993). “*Physical Child Abuse*”. Family Violence. Prevention and Treatment. İçinde Robert L. Hampton, Thomas P. Gullotta, Gerald R. Adams, Earl H. Potter III, Roger P., editör. Weissberg. Newbury Park: Sage Publications, Inc.

Müderrişoğlu, S.; Dedeođlu, C.; Akço, S. ve Akbulut, B. (2013). *Türkiye’de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. İstanbul: Bernard van Leer Vakfı, Hümanist Büro ve Frekans Araştırma.

Oral, G. ve İnanıcı, M. A. (2004). *Risk Altındaki Çocukların Saptanmasında Öğretmenin Rolü*. İstanbul: 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Öztürk, M. (2011). Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Der Yayınları.

Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). *Bağlanma Kuramı ve Psikopatolojisi. Düşünen Adam*. 19(1), s.:24-39.

UNICEF ve SHÇEK (2010). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması / Özet Rapor*. Ankara, (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Türkiye Temsilciliđi ve TC Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu), 30. Erişim: 17.10.2016, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>

Yenibaş, R. ve Şirin, A. (2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz İrmak, T. (2008). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.